

МИЛЛИЙ ЎЗЛИК ВА ҚУДРАТ: ТИЛ ҲАМДА ЁЗУВ АҲАМИЯТИ

О‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi dotsenti

Axmedova Gulnoza Atanazarovna

Annotatsiya. Ushbu maqolada til va yozuvning millat taqdiriga aloqasi, uning qudratini belgilovchi muhim vosita sifatidagi ahamiyati to‘g‘risida mulohaza yuritilgan. Tilning mavqeyini oshirishga to‘siq bo‘ladigan omillar tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: til, yozuv, xalq madaniyati, millat qudrati, davlat tili, imlo.

Til har bir millatning ko‘zgusi, uning haqiqiy sarchashmasidir. Til bor ekan, millat barhayotdir. O‘zbek tili turkiy tillar oilasiga mansub bo‘lib, hozirgi kunda ushbu til yer yuzi aholisining qariyb 50 milliondan ko‘prog‘i uchun asosiy muloqot vositasidir. Shunday ekan, tilimizning mavqeyiga qaratiladigan e‘tibor ertangi avlodning kelajagi haqida qayg‘urishimizning muhim asosi hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, mamlakatimizda o‘zbek tilining davlat tili sifatidagi mavqei va nufuzini oshirish, jamiyatning barcha sohalarida faol qo‘llanilishiga erishish, yosh avlodni ona tilimizga hurmat va sadoqat ruhida tarbiyalash borasida keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu fikrimizning isboti sifatida O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tomonidan O‘zbek tiliga davlat tili maqomi berilganligining 30 yilligi munosabati bilan so‘zlagan nutqini keltirishimiz mumkin: “Kimda-kim o‘zbek tilining bor latofatini, jozibasi va ta’sir kuchini, cheksiz imkoniyatlarini his qilmoqchi bo‘lsa, munis onalarimizning allalarini, ming yillik dostonlarimizni, o‘lmas maqomlarimizni eshitsin, baxshi va hofizlarimizning sehrli qo‘shiqlariga quloq tutsin”. Har bir xalq, har qaysi mustaqil davlat o‘z milliy manfaatlarini ta’minlash, bu borada, avvalo, o‘z madaniyati, azaliy qadriyatlari, shuningdek, ona tilini asrab-avaylash va rivojlantirish masalasiga ustuvor vazifa sifatida e‘tibor qaratishi tabiiy.

Rivojlangan davlatlarning xalqi o‘z tillariga va yozuviga chuqur hurmatda bo‘lgani bois hech bir istisnosiz dunyo hamjamiyatida nufuzini mustahkamlab oldi. Bu xalqning Vataniga bo‘lgan sadoqati, millatning dil birdamligi nishonasidir. Har bir xalq, har qaysi mustaqil davlat o‘z milliy manfaatlarini ta‘minlash, bu borada, avvalo, o‘z madaniyati, azaliy qadriyatlari, shuningdek, ona tilini asrab-avaylash va rivojlantirish masalasiga ustuvor vazifa sifatida e‘tibor qaratishi tabiiy.

Millat taqdirini hal qiluvchi tilimizning bebaho qadriyat ekanligini kelgusi avlodlarga bezavol yetkazish katta avlod uchun ham farz, ham qarzdir. Milliy tilimizning mavqeyi va sofligini saqlash, e‘zozlash, o‘zbek tilining davlat tili sifatida, eng avvalo, mamlakatimizda, qolaversa, dunyo miqyosida nufuzi, obro‘yini oshirish xalq vakillarining xolis niyatiga bog‘liq.

O‘zbek tilining xalqimiz ijtimoiy hayotida va xalqaro miqyosidagi obro‘-e‘tiborini tubdan oshirish, yoshlarni vatanparvarlik, milliy an‘ana va qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalash, mamlakatimizda davlat tilini to‘laqonli joriy etishni ta‘minlash maqsadida o‘zbek tiliga Davlat tili maqomi berilganligining 30 yilligini nishonlash arafasida 2019-yil 21-oktabr kuni O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzini va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni e‘lon qilindi. Mazkur farmonga muvofiq Vazirlar Mahkamasi tuzilmasida Davlat tilini rivojlantirish departamenti tashkil etildi, shuningdek, hukumat qarori bilan davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlari, muassasa va boshqa tashkilotlarda qonun hujjatlaritga rioya etilishi, o‘zbek tilini rivojlantirishni ta‘minlash masalalari bo‘yicha maslahatchi lavozimi joriy etildi.

Bizning shonli o‘tmishimizdan hikoya qilguvchi qadimiy bitiklarimiz bor. Afsuski, ular moziy talato‘plari bois o‘z joylarini boshqa imlolarga bo‘shatib berishlariga to‘g‘ri kelgan. Ming yildan ziyod vaqt davomida arab, keyin esa lotin va kirill yozuvlaridan foydalandik. Garchi ona tilimiz boshqa xalqlarning «imloviy libosi»ni kiygan bo‘lsa-da, o‘z ziynatini yo‘qotmadi, ruhini asrab qoldi.

Yozuvning paydo bo'lishi kishilik jamiyati yaratgan eng yirik madaniy kashfiyot hisoblanadi. Insoniyatning qo'lga kiritgan eng yirik davrga xos madaniy obidalar yig'indisi, fikriy natijalarning hozirgi davrga yetib kelishida yozuvning roli kattadir. Agar yozuv bo'lmaganda, qadimgi ajdodlarimizdan qolgan meros, ular yaratgan ijodiy yodgorliklar bizgacha yetib kelmagan bo'lar edi. Yozuvning yaratilishi, unung takomillashtirilishi, jamiyat taraqqiyoti, eng muhimi adabiy tilning rivojlanishini tezlashtirish hisoblanadi. Agar yozuv bo'lmasa, til evolyutsiyasi to'grisida bizda hech qanday tasavvur bo'lmasligi mumkin edi. Faqat yozuv borligi uchungina, biz tilning tarixiy taraqqiyotini kuzatish sharafiga muyassar bo'lamiz. Ba'zi tillarning hanuzgacha yozuvi yo'q. Amerika qit'asi mahalliy aholisining ko'pchilik tillarini bunga misol tariqasida ko'rsatish mumkin. Inqilobgacha Rossiyada yashovchi kam sonli millatlarning o'z yozuvlari yo'q edi.

Markaziy Osiyodagi xalqlar, shu jumladan, o'zbek xalqi behad ko'hna yozuv madaniyatiga ega. Ular qadimda turli yozuvlardan foydalanib kelganlar. Bu o'rinda so'g'd, O'rxun-Yenisev (runik), uyg'ur, arab yozuvlarini esga olish kifoya. Hozir dunyoda eng keng tarqalgan yozuv lotin yozuvidir, bu yozuvdan dunyo aholisining 30 foizi foydalanadi. Ana shulardan kelib chiqib, O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi 1993-yilning 2-sentabrida "Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosini joriy etish to'g'risida"gi Qonunni qabul qildi. Bugungi kunda bu ishlarning tadrijiy davomi sifatida lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosini joriy etishni yanada takomillashtirish bo'yicha amaldagi qonun hamda hukumat qarorlari yanada mustahkamlanmoqda.

O'zbek tilining xalqimiz ijtimoiy hayotida va xalqaro miqyosdagi obro'e'tiborini tubdan oshirish, unib-o'sib kelayotgan yoshlarimizni vatanparvarlik, milliy an'ana va qadriyatlarga sadoqat, ulug' ajdodlarimizning boy merosiga vorislik ruhida tarbiyalash, mamlakatimizda davlat tilini to'laqonli joriy etishni ta'minlash maqsadida 2019-yil 21-oktabrda O'zbekiston Respublikasining "O'zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari

to'g'risida"gi PF-5850-sonli Farmoni qabul qilindi. Ushbu Farmon bilan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tuzilmasida Davlat tilini rivojlantirish departamenti tashkil etildi, barcha davlat organlarida davlat tilida ish yuritish shart qilib qo'yildi. Davlat organlarida rahbarning ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish va davlat tilida ish yuritishni rivojlantirish bo'yicha maslahatchi lavozimi joriy qilindi.

O'zbekistondagi millat va elatlarning tillarini saqlash va rivojlantirish, davlat tili sifatida o'zbek tilini o'rganish uchun shart-sharoitlar yaratish, o'zbek tili va til siyosatini rivojlantirishning strategik maqsadlari, ustuvor yo'nalish va vazifalarini hamda istiqboldagi bosqichlarini belgilash maqsadida 2020 yil 20 oktabrda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Mamlakatimizda o'zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6084-sonli Farmoni bilan 2020-2030-yillarda o'zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish konsepsiyasini 2020-2022-yillarda amalga oshirish dasturi, 2020-2030-yillarda o'zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirishning asosiy yo'nalishlari tasdiqlandi. 2020 yil 10 aprelda esa Davlatimiz rahbari tomonidan "O'zbek tili bayrami kunini belgilash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni imzolanib, 21-oktabr - O'zbek tili bayrami kuni etib belgilandi.

Til va yozuvni millat qudrati sifatida e'tirof etar ekanmiz, bir haqiqatga nazar tashlamasdan ilojimiz yo'q. Turli savdo do'konlari, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish obyektlari peshlavhalari, reklamalarda turli xil uslubiy g'aliz, hattoki ta'lim muassasalaridagi peshlavhalarda imloviy xatolarni ko'rishimiz mumkin. Savdo, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish obyektlariga ma'nosiga e'tibor qaratmasdan xorijiy tillarda nom berish urfga kirib bormoqda. Vaholanki, O'zbekiston Respublikasining "Davlat tili haqida"gi Qonunining 20-moddasida "Lavhalar, e'lonlar, narxnomalar va boshqa ko'rgazmali hamda og'zaki axborot matnlari davlat tilida rasmiylashtiriladi va e'lon qilinadi hamda boshqa tillarda

tarjimasi berilishi mumkin”; 22-moddasida “Respublikaning ma’muriy-hududiy birliklari, maydonlari, ko‘chalar va geografik obyektlarning nomlari davlat tilida aks ettiriladi”, — deb qayd etilgan.

Taniqli rus tarixchisi A.P.Grigorev tadqiqotlarida XIII-XIV asrlarda Oltin O‘rdada so‘zlashuv va yozuv tili sifatida qipchoq lahjasi qo‘llanilgan bo‘lsa-da, rasmiy yozishmalar va adabiy matnlar chig‘atoy lahjasi, ya’ni eski o‘zbek tilida yuritilganligini qayd etadi. Ko‘rinadiki, qadimdan o‘zbek tilida buyuk allomalarimiz nafaqat zavq-u shavq bilan ijod qilgan, balki rasmiy til sifatida ham millat tilining nufuzini saqlab qolishga harakat qilganlar. O‘z vataniga, millatiga bo‘lgan sadoqatini ona tili orqali ko‘rsatishga intilganlar, o‘z tili va yozuvi mustaqilligi, mustahkamligiga ega bo‘lgan davlat dunyo xalqlari nigohida turgan. Shu o‘rinda statistik ma’lumotlarga e’tibor qaratsak: dunyoda 5600 dan ortiq tillar mavjud bo‘lib, bundan 200 tasigina davlat tili sifatida qabul qilingan. Ularning orasida o‘zbek tilining borligi uning naqadar sof, mukammal, purma’no va jozibadorligining yorqin dalilidir. Rossiyalik tilshunos olim, professor A. M. Kozlyanina “O‘zbek tili nafis va musiqa ohangidek jozibador” deb bejiz ta’kidlamagan edi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsam, tilni sevish, uni ardoqlash millatni sevish va uni ardoqlash bilan teng hisoblanadi. Zotan, muhtaram Prezidentimiz aytib o‘tganlaridek: “Har birimiz davlat tiliga bo‘lgan e’tiborni mustaqillikka bo‘lgan e’tibor deb, davlat tiliga ehtirom va sadoqatni ona Vatanga ehtirom va sadoqat deb bilishimiz, shunday qadrlashni hayotimiz qoidasiga aylantirishimiz kerak”. Shundagina biz o‘zbek tilini rivojlantirishga va yozuvimizni millat qudratini namoyish etuvchi vosita sifatida buyuklashuviga ulkan hissa qo‘shgan bo‘lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. “O‘zbekiston Respublikasining Davlat tili haqida”gi Qonunga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Toshkent sh.,1995-yil 21-dekabr,167-i-son.

2. “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. Toshkent sh.,2019-yil 21-oktabrdagi PF-5850-son.
3. Boymatova U., Sobirjonova D., Sagdieva S. Ish yuritish asoslari. O`quv qo`llanma. -T: TMI, 2004. 87 b.
4. www.ziyouz.com.